

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ”
(для спеціалістів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено професором кафедри медичної психології та психокорекції
Є. М. Прокоповичем

Затверджено на засіданні кафедри медичної психології та психокорекції
(протокол № 11 від 14.10.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Прокопович Є. М. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Основи дефектології” (для спеціалістів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009 — 24 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, зміст самостійної роботи з дисципліни “Основи дефектології”, методичні рекомендації до написання реферату, теми рефератів, методичні рекомендації до самостійної роботи, організацію та форми самостійної роботи студентів, вказівки до виконання контрольної роботи, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, критерії оцінювання знань студентів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Основи дефектології” є однією з базових у підготовці медичних психологів. Її мета — сформувані у студентів загальні поняття про закономірності аномального розвитку порівняно з нормальним онтогенезом, а також надати знання про особливості структури дефекту у різних груп дітей з особливими потребами.

В курсі розглядаються поняття про норму та аномалію психічного розвитку, параметри та типи дизонтогенезу; порушення окремих психічних процесів; основні групи дітей з особливими потребами, їх стисла характеристика; поняття про психогенні порушення, акцентуації характеру та психопатії. Більш детально розглядаються окремі групи дітей з особливими потребами, вивчення яких у навчальному плані не виноситься в спеціальні курси: з вадами опорно-рухового апарату, порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки, зі складним дефектом.

По завершенні вивчення курсу студенти повинні знати: сучасні погляди на закономірності дизонтогенезу, причини аномалій розвитку, поняття про динаміку стану, процеси компенсації та декомпенсації; основні причини та прояви порушень окремих психічних процесів; психолого-педагогічну характеристику дітей з психопатіями, акцентуаціями характеру, емоційними порушеннями, девіантною поведінкою, з вадами опорно-рухового апарату, з комплексними порушеннями розвитку.

Студенти повинні вміти: з урахуванням закономірностей нормального розвитку аналізувати хід дизонтогенезу; використовувати отримані теоретичні знання під час діагностики стану дітей з психофізичними вадами; прогнозувати динаміку розвитку, обґрунтовувати вибір напрямків корекційної роботи та її методів.

Вивчення дефектології дає змогу слухачам відпрацювати уміння бачити проблему дітей з вадами психічного та розумового розвитку у світлі різних наукових шкіл, аналізувати взаємозв'язок причин і наслідків порушень психічного стану, визначати роль суспільства, сім'ї у виникненні та розвитку порушень, прогнозувати майбутнє як окремої дитини, так і суспільства, в якому збільшується кількість дітей, які потребують спеціальної допомоги.

За результатами вивчення матеріалу цього курсу студенти складають іспит.

Основними навчально-методичними посібниками з курсу “Дефектологія” є видання, наведені у списку літератури.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів з дисципліни “Основи дефектології” потребує наявності серйозної та стійкої мотивації, яка визначається необхідністю ефективної професійної діяльності.

Активізація самостійної роботи студентами може бути забезпечена такими факторами:

1. Участю у творчій діяльності.
2. Використанням у навчальному процесі активних методів навчання.
3. Мотивуючими факторами контролю знань (рейтингова та накопичувальна системи оцінювання знань).
4. Необхідністю обов'язкового виконання індивідуальних завдань.
5. Розширенням обсягу знань з дисципліни за рахунок роботи з додатковою літературою.

Основне завдання організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Основи дефектології” — навчити студентів свідомо працювати не тільки з навчальним матеріалом, а й з науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, сформувати уміння та навички постійно підвищувати свою кваліфікацію.

При вивченні дисципліни “Основи дефектології” необхідністю організації самостійної роботи є єдність таких її взаємопов'язаних форм: аудиторна робота; позааудиторна пошуково-аналітична робота; творча наукова робота.

Аудиторна самостійна робота реалізується в процесі лекційних, практичних і семінарських занять.

Так, під час практичного заняття студенти детально аналізують фактори, що впливають на процес проведення медико-психологічних досліджень, технологічні особливості проведення медико-психологічних досліджень у різних галузях медичної психології, методи та структурні технологічні процеси різних видів медико-психологічних досліджень.

У процесі практичних занять відбувається перевірка засвоєння отриманих знань шляхом застосування попередньо підготовленого методичного матеріалу — тестів для виявлення ступеня опанування студентами необхідних теоретичних і практичних положень. Крім того, застосовуються такі форми аудиторної діяльності, як опитування, аналіз типових помилок, дискусії, семінари, рефлексійний аналіз

розуміння матеріалу тощо. Підготовка до таких занять потребує ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної роботи студентів.

При проведенні семінарів обговорюються попередньо визначені питання, до яких студенти готують тези виступів, реферати. При цьому визначаються:

- уміння студентів аналізувати навчальний матеріал;
- здатність формулювати та відстоювати свою позицію;
- активність;
- можливість науково мислити;
- навички самостійної роботи з літературою, першоджерелами з дисципліни та методикою їх опрацювання;
- якість написання рефератів тощо.

Дискусії дають змогу виявити індивідуальні особливості розуміння обговорюваного питання, навчитись у творчій суперечці визначати істину, встановлювати особисту і загальну точки зору з обговорюваної проблеми. В процесі дискусії студенти збагачують зміст вже відомого матеріалу, впорядковують і закріплюють його.

Форми проведення семінарів і дискусій можуть бути різними. З дисципліни “Основи дефектології” застосовують такі форми:

- у вигляді запитань і відповідей з коментарями;
- розгорнуті бесіди;
- дискусії за принципом “круглий стіл”;
- обговорення письмових рефератів студентів та їх оцінювання;
- вирішення проблемних питань та розбір конкретних ситуацій;
- у режимі “мозкова атака” або у формі “потоків ідей”;
- “майстер-класи”.

Позааудиторна робота з дисципліни “Основи дефектології” має характер пошуково-аналітичної і наукової роботи. Запитання, які виникають у студентів у процесі самостійної роботи, сприяють мисленню, формуванню умінь та навичок. Завдання для самостійної роботи поглиблюють і закріплюють знання та уміння, які студенти отримують на лекціях і практичних заняттях. Доцільними при вивченні дисципліни “Основи дефектології” є такі форми проведення самостійної роботи, як:

- пошук та огляд наукових джерел за заданою проблематикою;
- підготовка рефератів;
- формулювання понять;
- відповідальне виконання домашніх завдань;
- ретельна підготовка до семінарських занять і дискусій різних видів тощо.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ *з дисципліни* **“ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ”**

Змістовий модуль I. Предмет і завдання дефектології. Поняття про норму та аномалію психічного та фізичного розвитку. Взаємозв'язок біологічного та соціального в онтогенезі дитини

Тема 1. Дефектологія як наука. Історичні аспекти

Завдання. На основі аналізу та узагальнення лекційного матеріалу та даних з літературних джерел скласти таблицю, що відображає вікову динаміку нормального онтогенезу за основними лініями. На конкретних прикладах (за вибором) проаналізувати міжлінійні зв'язки. Дати характеристику внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на розвиток за однією з ліній (за індивідуальним завданням).

Форма звіту. Таблиця “Структура нормального розвитку дитини”. Контроль вміння пояснити міжлінійні зв'язки, охарактеризувати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

Література [1; 4; 6; 9; 13; 15]

Тема 2. Характеристика динаміки нормального онтогенезу дитини

Завдання. Користуючись складеною таблицею “Структура нормального розвитку дитини”, зробити теоретичний аналіз структури аномального розвитку за наявності того чи іншого первинного дефекту (за індивідуальним завданням). Визначити, які порушення можливі для кожної з ліній розвитку, виділити специфічні та неспецифічні вторинні відхилення. На основі проведеного аналізу обґрунтувати стратегію корекційної роботи на різних вікових етапах.

Форма звіту. Письмова робота з викладенням результатів проведеного аналізу.

Література [2; 6; 9; 16]

Тема 3. Закономірності аномального розвитку

Завдання. Ознайомитися за літературними джерелами з різними видами дидактичних ігор та психокорекційних вправ, які можуть використовуватись у вихованні дошкільників з проблемними формами поведінки: агресивністю, гіперактивністю, повільністю. Згрупувати ігри та вправи у вигляді таблиці відповідно до основного корекційного завдання, яке вони дають змогу вирішити.

Форма звіту. Таблиця. Усне опитування.

Література [1; 4; 6; 9; 13; 15]

Тема 4. Параметри психічного дизонтогенезу

Завдання. Ознайомитися з прикладами планів-конспектів корекційних занять з дошкільниками з порушеннями поведінки (за літературними джерелами та студентськими роботами), дати їх аналіз. Скласти за індивідуальним завданням три плани-конспекти корекційних занять з початкового, основного та заключного етапів роботи.

Форма звіту. Плани-конспекти корекційних занять.

Література [2; 8; 10; 13]

Змістовий модуль II. Загальна характеристика дітей з порушеннями поведінки та емоційно-вольової сфери. Причини і прояви поведінкових порушень. Особливості порушень поведінки у дітей та підлітків з психофізичними вадами

Тема 5. Діти і підлітки з порушеннями поведінки

Завдання. Проаналізувати можливості використання в корекційній роботі з підлітками з порушеннями поведінки основних моделей психокорекції: психодинамічного підходу, концепції Адлера, роджерсівської моделі, поведінкового та когнітивного підходів. Визначити, для вирішення яких завдань можна використати кожний з названих підходів. Вказати, як вибір моделі психокорекції залежить від типологічних та індивідуальних особливостей підлітків.

Форма звіту. Письмова робота з викладенням результатів проведеного аналізу.

Література [7; 9; 13; 17]

Тема 6. Діти з синдромом раннього дитячого аутизму

Завдання. Ознайомитися з поглядами науковців на мету та зміст корекційної роботи при ранньому дитячому аутизмі, а також на можливість соціальної адаптації аутистів. Порівняти їх з підходом до корекції РДА у вітчизняній дефектології.

Форма звіту. Конспект. Усне опитування.

Література [3; 7; 9; 13; 18]

Тема 7. Діти з дитячим церебральним паралічем

Завдання. Розглянути приклад програми фізичного розвитку дітей з ДЦП, проаналізувати її зміст, послідовність вирішення основних корекційних завдань. Ознайомитися з вимогами до організації роботи з фізичного розвитку дітей з ДЦП.

Форма звіту. Конспект. Усне опитування.

Література [2; 17]

Тема 8. Діти зі складним дефектом

Завдання. Ознайомитися з можливостями використання в процесі виховання та навчання дітей зі складними дефектами таких нетрадиційних методів корекції, як різні види арт-терапії, казкотерапія, імпотерапія та ін. Проаналізувати причини, що зумовлюють ефективність застосування цих методів. Розглянути організаційні аспекти реалізації одного з нетрадиційних методів корекції (за вибором).

Форма звіту. Конспект. Усне опитування.

Література [1; 4; 6; 9; 13; 15]

Змістовий модуль III. Особливості реабілітації дітей, які потребують спеціальної допомоги

Тема 9. Основні принципи відновлення функцій, порушених внаслідок вад розвитку. Поняття про реабілітацію. Фактори, що впливають на соціальну адаптацію та розвиток особистості осіб з вадами

Завдання. Ознайомитися з прикладами психокорекційних занять і програм для підлітків. Проаналізувати їх структуру, зміст, особливості організації, правила поведінки педагога та підлітків.

Форма звіту. Усне опитування.

Література [3; 8; 9; 13; 16; 19]

Тема 10. Принципи застосування психокорекції та психотерапії. Їх значення у реабілітації осіб з вадами розвитку

Завдання. Ознайомитись з порядком проведення первинної консультації батьків дитини з особливими потребами. Розглянути первинні анкети для батьків дошкільників і молодших школярів, методу “Опитувальник батьківського ставлення”.

Ознайомитись з організацією вивчення особливостей спільної діяльності батьків і дитини з особливими потребами. Розглянути та проаналізувати протоколи спостереження за спільною діяльністю матері та дитини.

Розглянути критерії аналізу батьківських творів про дитину. Проаналізувати два твори (за індивідуальним завданням).

Запропонувати перелік тем лекційних і практичних занять з батьками на рік, підготувати одну лекцію з цього переліку (група дітей з особливими потребами – на вибір).

Форма звіту. Плани-конспекти корекційних занять.

Література [2; 3; 5; 7; 9; 10; 13; 16; 17]

Тема 11. Загальні питання організації медичної та соціальної допомоги для осіб з вадами розвитку. Реабілітація

Завдання. Розглянути методики діагностики рівня психічного розвитку дітей раннього віку.

Ознайомитись з програмою корекційної роботи з дітьми першого року життя в умовах будинку дитини.

На основі загальної програми корекційної роботи з дітьми першого року скласти індивідуальну програму строком на 1 місяць (вік дитини – за вибором).

Форма звіту. Плани-конспекти корекційних занять.

Література [2; 5; 7; 11–14; 16; 18]

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів (документів), їх науковою цінністю та прак-

тичним значенням. Оптимальний обсяг реферату становить 10–15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевищувати 20 % від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервалу на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве — 30 мм, праве — 15 мм, верхнє — 20 мм, нижнє — 20 мм; всі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного аркуша, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному аркуші реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, інститут і кафедра; прізвище та ініціали автора реферату (абревіатура навчальної групи); повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто, де розташований навчальний заклад, та рік написання реферату. Після титульного аркуша подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням загальновизнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовка.

Вибір теми реферату

Тема реферату — це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійну розробку проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання декількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при виборі теми реферату є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає насамперед ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

Структура реферату: титульний аркуш; зміст (план); вступ; розділи (вони часто поділяються на параграфи); висновки; список використаних джерел; додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо); перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які вивчали цю тематику, визначити сутність основних чинників, які вплинули та розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату становлять кілька розділів (що можуть бути розбиті на параграфи), логічно поєднані між собою.

Виклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати абрєвіатурами і прийнятними текстовими скороченнями, значення яких можна зрозуміти з контексту реферату.

Не можна використовувати цитати без посилання на автора. При цитуванні будь-якого фрагменту джерела недопустимі неточності. Взагалі цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення.

Кожен розділ реферату повинен завершуватися короткими висновками, чіткими і лаконічними, де узагальнено оцінки та практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження цієї проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Використання гри в навчанні та вихованні дітей з особливими потребами.
2. Значення гри в розвитку дитини. Становлення ігрової діяльності в онтогенезі.
3. Класифікація ігор. Характеристика дидактичної гри як особливого виду ігрової діяльності.
4. Вимоги до підбору ігор для дітей з особливими потребами.
5. Порядок проведення експертизи дидактичної гри.
6. Варіанти позицій педагога в ході проведення гри, їх порівняння.
7. Вивчення особливостей поведінки дитини в процесі проведення дидактичних ігор.
8. Поняття про артпедагогіку та арт-терапію. Їх значення в навчанні та вихованні дітей і підлітків з особливими потребами.
9. Характеристика різновидів артпедагогіки та арт-терапії, особливості їх використання в спеціальній педагогіці.
10. Поняття про раннє втручання, обґрунтування його важливості для реалізації потенційних можливостей дитини з особливими потребами.
12. Особливості діагностики рівня розвитку дітей перших років життя.
13. Зміст корекційної роботи з дітьми раннього віку в будинку дитини.
14. Види індивідуальних програм для дітей раннього віку, вимоги до їх складання.
15. Взаємодія спеціалістів у корекційно-спрямованому вихованні дітей раннього віку.
16. Значення сімейного виховання для розвитку дитини з особливими потребами.
17. Характеристика стилів сімейного виховання, їх вплив на особистісний розвиток дитини.
18. Особливості ставлення батьків до дитини з вадами розвитку. Поняття про батьківську кризу.
19. Характеристика індивідуальних особливостей батьків дітей з особливими потребами (рівень батьківської мотивації, тенденції в організації спільної діяльності, характерологічні риси).
20. Завдання і принципи роботи дефектолога з батьками.

21. Методи діагностики батьківсько-дитячих стосунків.
22. Характеристика основних форм роботи дефектолога з батьками.
23. Поняття про творчість, необхідні для неї психічні процеси.
24. Становлення творчих можливостей дитини в онтогенезі.
25. Значення розвитку творчої уяви, творчого мислення в навчанні та вихованні різних категорій дітей з особливими потребами.
26. Розвиток творчого мислення дітей з особливими потребами.
27. Можливості, які надає використання комп'ютерних технологій у навчанні та вихованні дітей з особливими потребами.
28. Характеристика спеціальних комп'ютерних програм для дітей з вадами слуху.
29. Логопедичні комп'ютерні програми.
30. Значення мережі Інтернет для соціалізації дітей з особливими потребами та їх сімей.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Крім аудиторних занять, навчальні плани з навчальної дисципліни “Основи дефектології” передбачають самостійну роботу студентів, яка має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних вмінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже здобутих знань, підвищення рівня організованості студентів.

Особливої уваги при самостійному опрацюванні зазначеної в навчально-тематичному плані тематики потребують розділи, за якими не читаються лекції.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- роботи з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- обробки статистичної інформації.

Кожен студент повинен вміти раціонально організувати свою навчальну діяльність. Важливо вміти скласти план своєї роботи, чіт-

ко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу студент присвячує роботі в бібліотеці. Треба розуміти сутність складання алфавітного й тематичного каталогів, вміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами студентові корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у провідних бібліотеках Києва студенту треба знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, вміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимог на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (глави, розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомлення). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти сутність думки автора. Значення незнайомих термінів слід одразу ж з'ясовувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на окремих аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез. Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Він має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланнями на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо дотримуватися логічного зв'язку окремих складників тексту. У конспекті корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої

думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну “Основи дефектології” студентів необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Вивчення курсу “Основи дефектології” супроводжується складанням схем, графіків, таблиць та їхнім подальшим аналізом. Схеми, які складаються студентами, повинні бути наочними, змістовними, логічно обґрунтованими. Великий обсяг цифрової, медичної чи психологічної інформації доцільно зводити у таблиці, це впорядковує дані, робить їх зручнішими для сприйняття.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальним планом дисципліни “Основи дефектології” передбачено контроль засвоєння знань у вигляді виконання контрольної роботи реферативного типу.

Контрольна робота має на меті виявити ступінь засвоєння студентами сучасних поглядів на закономірності дизонтогенезу, причини аномалій розвитку, поняття про динаміку стану, процеси компенсації та декомпенсації; основні причини та прояви порушень окремих психічних процесів; психолого-педагогічну характеристику дітей з психопатіями, акцентуаціями характеру, емоційними порушеннями, девіантною поведінкою, з вадами опорно-рухового апарату, з комплексними порушеннями розвитку.

Тему контрольної роботи з дисципліни “Основи дефектології” визначає викладач.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Предмет, завдання і розділи дефектології.
2. Міжпредметні зв'язки дефектології.
3. Поняття про норму та аномалію в психічному розвитку. Відносний характер норми.
4. Характеристика поняття “дитина з особливими потребами”.
5. Основні групи дітей з особливими потребами.
6. Причини виникнення аномалій розвитку.

7. Поняття про структуру дефекту, закономірності її формування.
8. Поняття про компенсацію, закономірності її протікання. Можливі порушення компенсаторних процесів.
9. Загальна характеристика параметрів дизонтогенезу.
10. Співвідношення первинного дефекту і вторинних відхилень.
11. Вплив часу ураження на особливості протікання дизонтогенезу.
12. Поняття про сензитивні періоди у формуванні окремих психічних функцій.
13. Порушення міжсистемних зв'язків у процесі дизонтогенезу.
14. Види дизонтогенезу, їх порівняльна характеристика.
15. Роль системи афективної регуляції в розвитку особистості в нормі та патології.
16. Рівнева структура системи афективної регуляції.
17. Характеристика порушень окремих рівнів афективної регуляції.
18. Прояви емоційного неблагополуччя дитини.
19. Співвідношення біологічних і соціальних факторів у процесі нормального та аномального розвитку дитини.
20. Поняття про корекцію, її завдання та напрямки.
21. Значення спеціального навчання та виховання в психічному розвитку дітей з особливими потребами.
22. Поняття про соціальну адаптацію та соціальну реабілітацію.
23. Стандартизація спеціальної освіти дітей з особливими потребами в Україні.
24. Принципи, на яких базується Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами.
25. Поняття про ступеневу систему спеціальної освіти.
26. Характеристика варіантів навчання: загальноосвітнього, корекційно-розвивального, компенсаторно-адаптаційного, абілітаційного.
27. Виробничі функції дефектолога.
28. Вимоги до професійних та особистісних якостей дефектолога.
29. Перспективні напрямки розвитку дефектологічної науки і практики.
30. Проблема інтеграції спеціальної та загальної освіти.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття про норму в психології та дефектології.
2. Вікова, групова, індивідуальна норма.
3. Поняття про аномалію розвитку.
4. Причини виникнення аномалій розвитку.
5. Поняття “дитина з особливими потребами”.
6. Загальне поняття про дизонтогенез.
7. Параметри дизонтогенезу за В. В. Лебединським.
8. Характеристика дизонтогенезу за функціональною локалізацією порушення.
9. Поняття про специфічний і неспецифічний недорозвиток.
10. Сутність напрямків виникнення вторинних відхилень: “з верху до низу” і “з низу до верху”.
11. Процес виникнення вторинних відхилень з часовими закономірностями розвитку.
12. Особливості структури аномального розвитку при загальному та специфічному дефекті.
13. Практичне значення теоретичних положень про структуру аномального розвитку.
14. Значення системи афективної регуляції в забезпеченні стабільного розвитку особистості.
15. Поняття про рівні афективної регуляції за В. В. Лебединським.
16. Прояви порушення рівня оцінки інтенсивності впливу факторів середовища.
17. Прояви порушення рівня афективних стереотипів.
18. Прояви порушення рівня афективної експансії.
19. Прояви порушення рівня емоційної комунікації.
20. Співвідношення біологічного та соціального в психічному розвитку людини.
21. Особливості соціального розвитку дітей з психофізичними вадами.
22. Роль педагогічного впливу в розвитку дитини з особливими потребами.
23. Засоби оволодіння суспільним досвідом дітьми з особливими потребами.
24. Проблема соціальної адаптації та соціальної реабілітації в спеціальній педагогіці.

25. Рівні психічного здоров'я особистості.
26. Синдром Корсакова і при яких захворюваннях він зустрічається.
27. Патологія інтелекту та її форми.
28. Психосоматози і їх прояви.
29. Поведінкові реакції.
30. Поняття “ активність” та “реактивність”.
31. Теорія функціональних систем за П. Анохіним.
32. Системні процеси та суб'єктивність відбиття.
33. Причини межових нервово-психічних розладів.
34. Психологічна характеристика індивідуальних властивостей осіб з межовими нервово-психічними розладами.
35. Преморбідні типи особистості.
36. Розлади особистості.
37. Особистісні дефекти.
38. Загальне поняття про агресію, її прояви.
39. Класифікація агресії.
40. Причини і фактори, що впливають на формування агресивної поведінки.
41. Виявлення дитячої агресивності шляхом спостереження.
42. Використання бесід з батьками та їх анкетування при вивченні агресивної дитини.
43. Використання проєктивних методик при дослідженні дитячої агресивності.
44. Загальна характеристика явища гіперактивності.
45. Поняття про синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ), його причини.
46. Основні прояви гіперактивності, імпульсивності, порушення уваги в дітей зі СДУГ.
47. Порушення, які зустрічаються у дітей зі СДУГ.
48. Завдання, напрямки та методики обстеження дитини дошкільного віку з проявами гіперактивності.
49. Загальне поняття про повільність, її нейрофізіологічні передумови.
50. Характеристика процесів зовнішнього та внутрішнього гальмування у повільних дітей.
51. Особливості розумової працездатності повільних дітей.
52. Вплив умов життя та виховання на рівень рухливості нервових процесів у дітей дошкільного віку.

53. Тренування швидкості рухів у повільних дітей.
54. Корекційні вправи, спрямовані на розвиток внутрішнього гальмування у повільних дітей.
55. Загальна характеристика проблемних форм міжособистісних стосунків дошкільників.
56. Образливість, її прояви. Особистісні особливості образливих дітей.
57. Сором'язливі діти, особливості їх поведінки в колективі однолітків і при спілкуванні з дорослими.
58. Особистісні риси та особливості ставлення до однолітків демонстративних дітей.
59. Порушення стосунків з однолітками агресивних, гіперактивних, повільних дітей.
60. Особливості проявів порушень міжособистісних стосунків у дітей з психофізичними вадами.
61. Характеристика мікросоціальних умов розвитку дітей, позбавлених батьківського піклування.
62. Вплив відсутності батьківського піклування на різні сторони психічного розвитку дитини.
63. Особливості поведінки дітей дошкільного віку, що виховуються в дитячому будинку.
64. Характеристика стосунків з однолітками та з дорослими вихованців дитячих будинків.
65. Організація комплексного корекційно-виховного впливу на дітей, позбавлених батьківського піклування.
66. Значення сім'ї в розвитку дитини з особливими потребами.
67. Поняття про мікросоціальні умови, напрямки їх вивчення.
68. Закономірності протікання батьківської кризи, зумовленої народженням дитини з вадами розвитку.
69. Особливості батьківського ставлення до дітей з особливими потребами.
70. Характеристика батьків з різним рівнем мотивації стосовно виховання дитини з особливими потребами.
71. Методики дослідження батьківсько-дитячих відносин.
72. Поняття про акцентуації характеру, виражені та приховані акцентуації.
73. Типи акцентуацій, їх характеристика.

74. Особливості протікання характерологічних реакцій підліткового віку при наявності акцентуацій характеру.
75. Особливості формування акцентуацій характеру в різних груп дітей з психофізичними вадами.
76. Вивчення особистісних якостей дітей і підлітків з метою виявлення акцентуацій.
77. Рівнева організація системи афективної регуляції.
78. Класифікація дітей із синдромом РДА за рівнем афективної патології.
79. Психолого-педагогічна характеристика груп дітей з РДА з різним ступенем вираженості афективної патології.
80. Особливості раннього розвитку дітей з різним рівнем афективної патології при РДА.
81. Поведінка дітей з РДА різного ступеня вираженості при перших контактах зі спеціалістами.
82. Перспективи розвитку дітей з РДА різного ступеня тяжкості.
83. Причини виникнення сліпоглухоти.
84. Особливості розвитку психіки за наявності поєднання порушень слуху та зору.
85. Напрямки і перспективи корекційної роботи зі сліпоглухими дітьми.
86. Особливості використання прийомів передавання суспільного досвіду при вихованні дітей з поєднанням порушення зору та слуху.
87. Організація виховання та навчання сліпоглухих дітей.
88. Причини виникнення комплексних вад розвитку, пов'язаних з одночасним порушенням інтелектуальної сфери та мовлення.
89. Психолого-педагогічна характеристика дітей з поєднанням розумової відсталості з порушенням мовлення.
90. Напрямки і перспективи корекційної роботи при поєднанні інтелектуальних і мовленнєвих вад.
91. Особливості використання прийомів передавання суспільного досвіду при вихованні дітей з поєднанням розумової відсталості й тяжких дефектів мовлення.
92. Організація виховання та навчання дітей з поєднанням розумової відсталості з вадами мовлення.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінки *“відмінно”* заслуговує відповідь студента, що виявляє бездоганні знання теоретичного курсу в повному обсязі, розуміння напрямів і методів прикладного застосування соціологічних теорій, вміння вибирати методи дослідження залежно від його проблематики, вміння розробляти інструментарій дослідження, чітке розуміння процедур кожного методу; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки *“добре”* заслуговує відповідь студента, який розкрив не всі питання екзаменаційного білета, виявляючи при цьому знання теоретичного курсу в повному обсязі, розуміння напрямів і методів прикладного застосування соціологічних теорій, вміння обирати методи дослідження та розробляти інструментарій, здатність уявляти процедури кожного методу; при цьому також враховуються його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки *“задовільно”* заслуговує відповідь, яка виявляє знання теоретичного курсу в неповному обсязі та уявлення щодо процедур дослідження і розробки інструментарію, але містить неточності, помилки, неповноту аргументації; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки *“незадовільно”* заслуговує відповідь студента, яка виявляє незнання навчального матеріалу в межах програми навчального курсу та нездатність розробляти інструментарій і застосовувати процедури дослідження; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Боскис Р. М. Аномальные дети // Психология аномального развития ребенка: Хрестоматия. – Т. 1. – М.: ЧеРо; Высш. шк.; Изд-во МГУ, 2002. – С. 437–464.

2. *Виготський Л. С.* Основні проблеми дефектології // Спеціальна психологія. Тексти. — Ч. I. — Кам'янець-Подільський, 1999. — С. 4–19.
 3. *Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия.* — М.: Академия, 2001. — 368 с.
 4. *Кольцова М. М.* Медлительные дети. — СПб.: Речь, 2003. — 94 с.
 5. *Лебединский В. В.* Классификация психического дизонтогенеза // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития. — СПб.: Питер, 2001. — С. 250–257.
 6. *Лебединський В. В.* Розлади психічного розвитку в дітей // Спеціальна психологія. Тексти. — Ч. I. — Кам'янець-Подільський, 1999. — С. 18–29.
 7. *Личко А. Е.* Акцентуации характера как преморбидный тип // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития. — СПб.: Питер, 2001. — С. 302–333.
 8. *Логопедия /* Под ред. Л. С. Волковой. — М.: ВЛАДОС, 1989. — 680 с.
 9. *Шпицина Л. М., Хилько А. А., Галлямова Ю. С., Демьянчук Р. В., Яковлева Н. Н.* Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста. — СПб.: Речь, 2003. — 240 с.
- Додаткова*
10. *Боскис Р. М., Левина Р. Е.* Основы компенсации дефектов у аномальных детей // Психология аномального развития ребенка: Хрестоматия. — Т. 1. — М.: ЧеРо; Высш. шк.; Изд-во МГУ, 2002. — С. 465–487.
 11. *Выготский Л. С.* Проблемы развития психики // Психология аномального развития ребенка: Хрестоматия. — Т. 1. — М.: ЧеРо; Высш. шк.; Изд-во МГУ, 2002. — С. 10–22.
 12. *Гордеев В., Александрович Ю.* Методы исследования развития ребенка: качество жизни (QOL) — новый инструмент оценки развития детей. — СПб.: Речь, 2001 — 200 с.
 13. *Захаров А. И.* Своеобразие психического развития детей // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития. — СПб.: Питер, 2001. — С. 93–129.
 14. *Лебединский В. В.* Общие закономерности психического дизонтогенеза // Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития. — СПб.: Питер, 2001. — С. 129–149.

15. *Лубовський В. І.* Психологічні проблеми діагностики аномального розвитку дитини // Спеціальна психологія. Тексти. — Ч. І. — Кам'янець-Подільський, 1999. — С. 4–17.
16. *Мамайчук І.* Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. — СПб.: Речь, 2003. — 400 с.
17. *Смирнова Е. О., Холмогорова В. М.* Межличностные отношения дошкольников: Диагностика, проблемы, коррекция. — М.: ВЛАДОС, 2003. — 160 с.
18. *Юрьев В. В., Симаходский А. С., Воронович Н. Н., Хомич М. М.* Рост и развитие ребенка. — СПб.: Питер, 2003. — 272 с.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Організація та форми самостійної роботи студентів.....	4
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Основи дефектології”	6
Методичні рекомендації до написання реферату	9
Теми рефератів	12
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.....	13
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	15
Теми контрольних робіт	15
Питання для самоконтролю.....	17
Критерії оцінювання знань студентів	21
Список літератури.....	21

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *М. В. Дроздецька*
Комп'ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-4508

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*